

АУДИТТИН ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТЫ 320

АУДИТТИ ПЛАНДАШТЫРУУДАГЫ ЖАНА ЖÜRГүзүүдөгү маанилүүлүк

(2009-жылдын 15-декабрынан тартып же ушул күндөн кийин башталган мезгилдер үчүн финансылык отчеттуулуктун аудитине карата күчүнө кирет)

МАЗМУНУ

	Пункт
КИРИШ СӨЗ	
Ушул стандартты колдонуу чөйрөсү	1
Аудиттин контекстиндеги маанилүүлүк	2–6
Күчүнө кирүү күнү	7
Максаты	8
Аныктама	9
Талаптар	
Жалпысынан финансылык отчеттуулук үчүн жана аудитти пландаштырууда аудитордук жол-жоболорду аткаруу үчүн маанилүүлүктү аныктоо	10–11
Аудит жүргүзүүнүн жүрүшүндө маанилүүлүктү кайра кароо	12–13
Документация	14
Пайдалануу боюнча колдонмо жана башка түшүндүрмө материалдар	
Маанилүүлүк жана аудитордук тобокелдик	A1
Аудиттин контекстиндеги маанилүүлүк	A2
Жалпысынан финансылык отчеттуулук үчүн жана аудитти пландаштырууда аудитордук жол-жоболорду аткаруу үчүн маанилүүлүктү аныктоо	A3–A13
<u>Аудит жүргүзүүнүн жүрүшүндө маанилүүлүктү кайра кароо .....</u>	<u>A14</u>

Аудиттин эл аралык стандарты (АЭС) 320 «Аудитти пландаштыруудагы жана жүргүзүүдөгү маанилүүлүктү» АЭС 200 «Көз карандысыз аудитордун негизги максаттары жана Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык аудитти жүргүзүү» менен бирге кароо керек.

Киришүү

Ушул стандартты колдонуу чөйрөсү

1. Ушул Аудиттин эл аралык стандартында (АЭС) финансылык отчеттуулуктун аудитин пландаштыруудагы жана жүргүзүүдөгү маанилүүлүктүн концепциясын колдонуу боюнча аудитордун милдеттери белгиленет. АЭС 450¹ табылган бурмалоолордун аудитке таасир этүүсүн, ошондой эле оңдолбогон бурмалоолордун, эгерде ошондойлор бар болсо, финансылык отчеттуулукка таасир этүүсүн баалоодо маанилүүлүк принциби кантип колдоноорун түшүндүрөт.

Аудиттин контекстиндеги маанилүүлүк

2. Финансылык отчеттуулукту даярдоонун ар кандай концепцияларында маанилүүлүк түшүнүгү финансылык отчеттуулукту даярдоо жана берүү контекстинде каралат. Ар кандай концепцияларда каралган ыкма айырмаланса да, адатынча аларда төмөнкүдөй деп белгиленет:
  - бурмалоолорду кошуп, камтылбай калуулар, эгерде алар, негиздеп, божомолдоого мүмкүн болгондой, финансылык отчеттуулуктун негизинде пайдалануучулар тарабынан кабыл алынуучу экономикалык чечимдерге өз-өзүнчө же жыйындысында таасир тийгизе алса, маанилүү болуп саналат;
  - маанилүүлүк тууралуу кесипкөй ой жүгүртүүлөр бардык коштоочу жагдайларды эсепке алуу менен кабыл алынат жана аларга бурмалоонун өлчөмү же мүнөзү сыяктуу факторлор, же ушул факторлордун экөөсү тең таасир этет;
  - финансылык отчеттуулуктун пайдалануучулары үчүн тигил же бул маселелердин маанилүүлүгү тууралуу ой жүгүртүүлөр топ катары пайдалануучулардын жалпы маалыматтык керектөөлөрүнөн улам чыгарылат². Керектөөлөрү бир топ өзгөрүшү мүмкүн болгон айрым пайдалануучуларга бурмалоолордун мүмкүн болуучу таасири эсепке алынбайт.

¹ АЭС 450 «Аудиттин жүрүшүндө аныкталган бурмалоолорду баалоо»

² Алсак, мисалы, 2001-жылдын апрелинде Финансылык отчеттуулуктун эл аралык стандарттары боюнча кеңеш тарабынан кабыл алынган «Финансылык отчеттуулукту даярдоо жана берүү концепциясы» тобокелдик капиталынын булагы болуп инвесторлор чыккан коммерциялык уюмда алардын керектөөлөрүн канааттандырган финансылык отчеттуулукту берүү финансылык отчеттуулуктун башка пайдалануучуларынын керектөөлөрүнүн көбүн канааттандыраарын белгилейт.

3. Финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуучу концепциясында камтылган ушул сыяктуу жоболор аудиттин максаттары үчүн маанилүүлүктү аныктоодо аудитор үчүн негиз болуп саналат. Эгерде финансылык отчеттуулуктун колдонулуучу концепциясы тиешелүү жоболорду камтыбаса, аудитор үчүн мындай негиз катары маанилүүлүктүн 2-пунктта сыпатталган мүнөздөмөлөрү саналат.
4. Аудитор тарабынан маанилүүлүктү аныктоо кесипкөй ой жүгүртүүнүн предмети болуп саналат жана финансылык отчеттуулуктун пайдалануучуларынын финансылык маалыматка болгон керектөөлөрүн аудитор тарабынан түшүнүүгө байланыштуу болот. Ушуну эске алуу менен, аудиторго пайдалануучулар төмөнкүдөй деп болжолдоо негиздүү болот:
  - (a) коммерциялык жана экономикалык ишмердүүлүк жөнүндө, ошондой эле бухгалтердик эсеп жөнүндө акылга сыярлык маалымдуулугу бар жана финансылык отчеттуулукта берилген маалыматты акылга сыярлык кылдаттык менен изилдөөнү ниеттенет;
  - (b) финансылык отчеттуулук маанилүүлүктүн тигил же бул деңгээлинен улам даярдалгандыгын, берилгендигин жана аудиттен өткөндүгүн түшүнөт;
  - (c) эсептик баалоолордун, ой жүгүртүүлөрдүн жана болжолдоонун негизинде болгон тигил же бул сумманын өлчөмүнүн өзгөрүүсүнө таандык айкын эместикти тааныйт;
  - (d) финансылык отчеттуулукта камтылган маалыматтын негизинде акылга сыярлык экономикалык чечимдерди кабыл алат.
5. Маанилүүлүк принциби аудитти пландаштырууда да, жүргүзүүдө да, ошондой эле оңдолбогон бурмалоолордун, эгерде ошондойлор бар болсо, финансылык отчеттуулукка таасир этүүсүн баалоодо, жана аудитордук корутундуда ой-пикирди түзүүдө аудитор тарабынан колдонулат (A1-пунктту караңыз).
6. Аудитти пландаштырууда аудитор маанилүү болуп санала турган бурмалоолордун өлчөмдөрү жөнүндө ой жүгүртүүнү түзөт. Ушул ой жүгүртүү төмөнкүлөрдүн негизин түзөт:
  - (a) тобокелдиктерди баалоо жол-жоболорунун мүнөзүн, мөөнөттөрүн жана көлөмүн аныктоонун;
  - (b) олуттуу бурмалоонун тобокелдиктерин табуунун жана баалоонун;
  - (c) андан аркы аудитордук жол-жоболордун мүнөзүн, мөөнөттөрүн жана көлөмүн аныктоонун.

Аудитти пландаштыруунун этабында аныкталган маанилүүлүк сөзсүз эле андан аз болгондо оңдолбогон бурмалоолор өз-өзүнчө же жыйындысында дайыма маанилүү эмес болуп баалана турган өлчөмдү белгилебейт. Тигил же бул бурмалоолорго таандык конкреттүү жагдайлар мындай бурмалоолорду, алар маанилүүлүктүн белгиленген өлчөмүнөн аз болуп калса да, аудитор тарабынан маанилүү катары баалоо үчүн негиз болуп боло алат. Мүнөзү боюнча гана маанилүү боло алган бардык бурмалоолорду табууга мүмкүнчүлүк берген аудитордук жол-жоболорду иш жүзүндө иштеп чыгууга мүмкүн эмес. Бирок маалыматты ачып көрсөтүүдө мүмкүн болуучу бурмалоолордун мүнөзү тууралуу ой жүгүртүүлөр олуттуу бурмалоолордун тобокелдиктерине жооп катары аудитордук жол-жоболорду иштеп чыгууда маанилүү³. Ошондой эле, бардык оңдолбогон бурмалоолордун финансылык отчеттуулукка таасир этүүсүн баалоодо аудитор алардын өлчөмүн гана эмес, мүнөзүн да, ошондой эле алар пайда болгон жагдайларды да талдайт⁴ (А2-пунктту караңыз).

Күчүнө кирүү күнү

7. Ушул стандарт 2009-жылдын 15-декабрынан тартып же ушул күндөн кийин башталган мезгилдер үчүн финансылык отчеттуулуктун аудитине карата күчүнө кирет.

Максаты

8. Аудитордун максаты аудитти пландаштырууда жана жүргүзүүдө маанилүүлүк принцибин тиешелүү түрдө колдонууда турат.

Аныктама

9. Аудиттин эл аралык стандарттарынын максаттары үчүн аудитордук жол-жоболорду аткаруу үчүн маанилүүлүк оңдолбогон же табылбаган бурмалоолордун жыйынды чоңдугу жалпысынан финансылык отчеттуулук үчүн маанилүүлүктөн ашат деген ыктымалдуулукту болушунча төмөн деңгээлге чейин төмөндөтүү үчүн аудитор тарабынан жалпысынан финансылык отчеттуулук үчүн маанилүүлүктөн азыраак белгиленген өлчөмдү же өлчөмдөрдү билдирет. Айрым учурларда аудитордук жол-жоболорду аткаруу үчүн маанилүүлүк операциялардын белгилүү түрлөрү, эсептер боюнча калдыктар же маалыматты ачып

³ АЭС 315 (кайра каралган) «Ишканалары жана анын чөйрөсүн изилдөө аркылуу олуттуу бурмалоонун тобокелдиктерин табууну жана баалоону» караңыз, А134а–А135b-пункттар.

⁴ АЭС 450, А21-пункт.

көрсөтүү үчүн маанилүүлүктүн деңгээлинен же деңгээлдеринен аудитор тарабынан азыраак белгиленген өлчөмдү же өлчөмдөрдү да билдирет.

Талаптар

Жалпысынан финансылык отчеттуулук үчүн жана аудитти пландаштырууда аудитордук жол-жоболорду аткаруу үчүн манилүүлүктү аныктоо

10. Аудиттин жалпы стратегиясын түзүүдө аудитор жалпысынан финансылык отчеттуулук үчүн маанилүүлүктү аныкташы керек. Эгерде ишкананын конкреттүү жагдайларында жалпысынан финансылык отчеттуулук үчүн маанилүүлүктүн деңгээлинен азыраак өлчөмдөргө бурмалоолор, негиздүү түрдө божомолдоого мүмкүн болгондой, аларга карата пайдалануучулардын финансылык отчеттуулуктун негизинде кабыл алынган чечимдерине таасир этиши мүмкүн болгон операциялардын белгилүү түрлөрүнүн, эсептер боюнча калдыктардын же маалыматты ачып көрсөтүүнүн бир же бир нечеси бар болсо, аудитор ошол операциялардын конкреттүү түрлөрүнүн, эсептер боюнча калдыктардын же маалыматты ачып көрсөтүүнүн бир же бир нечесине карата колдонулган маанилүүлүктүн деңгээлин же деңгээлдерин да аныкташы керек (A3–A12-пунктарды караңыз).
11. Олуттуу бурмалоонун тобокелдиктерин баалоо жана андан аркы аудитордук жол-жоболордун мүнөзүн, мөөнөттөрүн жана көлөмүн аныктоо максатында аудитордук жол-жоболорду аткаруу үчүн маанилүүлүктү аныкташы керек (A13-пунктту караңыз).

Аудит жүргүзүүнүн жүрүшүндө маанилүүлүктү кайра кароо

12. Аудитор, аудитордук тапшырманы аткаруунун жүрүшүндө андай маалымат башынан эле белгилүү болсо, аны башка өлчөмдү (өлчөмдөрдү) тандоого мажбур кыла турган маалымат жөнүндө белгилүү болгондо, жалпысынан финансылык отчеттуулук үчүн (ошондой эле, колдонууга мүмкүн болсо, операциялардын белгилүү түрлөрү, эсептер боюнча калдыктар же маалыматты ачып көрсөтүү үчүн) маанилүүлүктү кайра карап чыгышы керек (A14-пунктту караңыз).
13. Эгерде аудитор жалпысынан финансылык отчеттуулук үчүн, ошондой эле, аны колдонуу мүмкүн болсо, операциялардын белгилүү түрлөрү, эсептер боюнча калдыктар же маалыматты ачып көрсөтүү үчүн маанилүүлүктүн башынан белгиленгенге караганда кыйла төмөн деңгээлин колдонуу максатка ылайыктуу деген тыянакка келсе, аудитор аудитордук жол-жоболорду аткаруу үчүн маанилүүлүктү кайра карап чыгууда зарылчылык бар экендигин, ошондой эле андан аркы аудитордук жол-жоболордун мүнөзү, мөөнөттөрү жана көлөмү өзүнүн актуалдуулугун сактагандыгын аныкташы керек.

Документация

14. Аудитор аудитордук документацияга өлчөмдөрдү аныктоодо талданган төмөнкүдөй өлчөмдөрдү жана факторлорду аудитордук документацияга киргизиши керек⁵:
  - (а) жалпысынан финансылык отчеттуулук үчүн маанилүүлүк (10-пунктту караңыз);
  - (б) эгер орундуу болсо, операциялардын белгилүү түрлөрү, эсептер боюнча калдыктар же маалыматты ачып көрсөтүү үчүн маанилүүлүктүн деңгээли же деңгээлдери (10-пунктту караңыз);
  - (с) аудитордук жол-жоболорду аткаруу үчүн маанилүүлүк (11-пунктту караңыз);
  - (д) (а)-(с) пункттарында белгиленген маанилүүлүктүн деңгээлдерин аудиттин жүрүшүндө кайра кароо жөнүндө маалымдар (12–13-пункттарды караңыз).

***

Пайдалануу боюнча колдонмо жана башка түшүндүрмө материалдар

Маанилүүлүк жана аудитордук тобокелдик (5-пунктту караңыз)

А1. Финансылык отчеттуулуктун аудитин жүргүзүүдө аудитордун негизги максаттары финансылык отчеттуулук жалпысынан олуттуу бурмалоолорду (ак ниетсиз аракеттердин натыйжасында да, катадан улам да) камтыбагандыгына акылга сыярлык ишеним алууда турат. Бул аудиторго финансылык отчеттуулук бардык маанилүү жактан чынында эле финансылык отчеттуулуктун колдонулуучу концепциясынын критерийлерине ылайык даярдалгандыгы тууралуу өзүнүн пикирин билдирүүгө; ошондой эле финансылык отчеттуулук жөнүндө корутунду түзүүгө жана аны Аудиттин эл аралык стандарттарынын талаптарын эске алуу менен жана аудитор тарабынан чыгарылган тыянактарга ылайык берүүгө мүмкүнчүлүк берет⁶. Аудитор аудитордук тобокелдикти мүмкүн болушунча төмөн деңгээлге чейин түшүрүү үчүн жетиштүү тиешелүү аудитордук далилдерди чогултуу жолу менен акылга сыярлык ишеним

⁵ АЭС 230 «Аудитордук документация», 8–11 жана А6-пункттар.

⁶ АЭС 200 «Көзкарандысыз аудитордун негизги максаттары жана Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык аудитти жүргүзүү», 11-пункт.

алат⁷. Аудитордук тобокелдик – финансылык отчеттуулук олуттуу бурмалоолорду камтыган учурда аудитор туура эмес пикир билдирет деген тобокелдик. Аудитордук тобокелдик олуттуу бурмалоонун тобокелдиктеринин жана таппай калуу тобокелдигинин туундусун билдирет⁸. Маанилүүлүк жана аудитордук тобокелдик бүткүл аудиттин жүрүшүндө талданат, тактап айтканда:

- (a) олуттуу бурмалоонун тобокелдиктерин табуу жана баалоо жүргүзүлгөндө⁹;
- (b) андан аркы аудитордук жол-жоболордун мүнөзү, мөөнөттөрү жана көлөмдөрү аныкталганда¹⁰; жана
- (c) эгерде ошондойлор бар болсо, оңдолбогон бурмалоолордун финансылык отчеттуулукка таасир этүүсүн баалоо жүргүзүлгөндө¹¹ жана аудитордук корутундуда пикир түзүлгөндө¹².

Аудиттин контекстиндеги маанилүүлүк (6-пунктту караңыз)

A2. Олуттуу бурмалоонун тобокелдиктерин табуу жана баалоо¹³ бурмаланышы олуттуу мүмкүн болгон, сапаттык мүнөздөгү маалымат ачып көрсөтүүнү кошуп, операциялардын белгилүү түрлөрүн, эсептер боюнча калдыктарды жана маалыматты ачып көрсөтүүнү аныктоо үчүн кесипкөй ой жүгүртүүнү пайдаланууну камтыйт (мисалы, адатта бурмалоолор, эгерде алар пайдалануучулардын жалпысынан финансылык отчеттуулукка негизделген экономикалык чечимдерине таасир эте алат деп негиздүү божомолдоого мүмкүн болсо, олуттуу болуп саналат). Сапаттык мүнөздөгү маалыматты ачып көрсөтүүнүн бурмалоолору олуттуу болуп саналабы деген маселени кароодо аудитор төмөнкүлөр сыяктуу тиешелүү факторлорду табышы мүмкүн:

- ишкананын мезгил ичиндеги ишмердүүлүгүнүн жагдайларын (мисалы, ишкана ушул мезгил ичинде бизнестин маанилүү бириктирилишине катышышы мүмкүн болгон);

⁷ АЭС 200, 17-пункт.

⁸ АЭС 200, 13(с)-пункт

⁹ АЭС 315 (кайра каралган).

¹⁰ АЭС 330 «Бааланган тобокелдиктерге жооп иретиндеги аудитордук жол-жоболор».

¹¹ АЭС 450.

¹² АЭС 700 (кайра каралган) «Финансылык отчеттуулук жөнүндө пикирди калыптандыруу жана корутундуну түзүү».

¹³ АЭС 315 (кайра каралган) 25-пунктунда аудитордон олуттуу бурмалоонун тобокелдигин финансылык отчеттуулуктун деңгээлинде жана өбөлгөлөрдүн деңгээлинде табуу жана баалоо талап кылынат.

- финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуучу концепциясын, андагы өзгөртүүлөрдү кошуп (мисалы, финансылык отчеттуулуктун жаңы стандарттары ишкана үчүн маанилүү болуп саналган сапаттык мүнөздөгү маалыматты ачып көрсөтүүнү талап кылышы мүмкүн);
- ишкананын ишмердүүлүгүнүн мүнөзүнөн улам финансылык отчеттуулуктун пайдалануучулары үчүн маанилүү болгон сапаттык мүнөздөгү маалыматты ачып көрсөтүүнү (мисалы, ликвиддүүлүк тобокелдиги жөнүндө маалыматты ачып көрсөтүү финансылык институт болуп саналган ишкананын финансылык отчеттуулугунун пайдалануучулары үчүн маанилүү болушу мүмкүн).

Аудитти пландаштырууда жалпысынан финансылык отчеттуулук үчүн жана аудитордук жол-жоболорду аткаруу үчүн маанилүүлүктү аныктоо

Мамлекеттик сектордун ишканаларынын өзгөчөлүктөрү (10-пунктту караңыз)

A3. Көбүнчө мамлекеттик сектордун ишканаларынын финансылык отчеттуулугунун негизги пайдалануучулары болуп мыйзам чыгаруу жана жөнгө салуу органдары саналат. Мындан тышкары, финансылык отчеттуулук экономикалык болуп саналбаган чечимдерди кабыл алуу үчүн пайдаланылышы мүмкүн. Ошентип, мамлекеттик сектордогу ишкананын финансылык отчеттуулугунун аудитинде жалпысынан финансылык отчеттуулук үчүн маанилүүлүктү (ошондой эле, эгер орундуу болсо, операциялардын белгилүү түрлөрү, эсептер боюнча калдыктар же маалыматты ачып көрсөтүү үчүн маанилүүлүктүн деңгээлин же деңгээлдерин) аныктоо мыйзамдарга, ченемдик актыларга жана башка укук булактарына, ошондой эле мамлекеттик сектордун программаларына карата мыйзам чыгаруу органдарынын жана коомчулуктун финансылык маалыматка болгон маалыматтык керектөөлөрүнө байланыштуу болот.

Жалпысынан финансылык отчеттуулук үчүн маанилүүлүктү аныктоодо контролдук көрсөткүчтөрдү пайдалануу (10-пунктту караңыз)

A4. Маанилүүлүктү аныктоо кесипкөй ой жүгүртүүнү пайдаланууну божомолдойт. Көп учурларда жалпысынан финансылык отчеттуулук үчүн маанилүүлүктү аныктоодо башталгыч нокоту катары тандалган контролдук көрсөткүчтүн белгилүү пайызы колдонулат. Төмөнкүдөй факторлор тиешелүү контролдук көрсөткүчтү тандоого таасир этиши мүмкүн:

- финансылык отчеттуулуктун элементтери (мисалы, активдер, милдеттенмелер, өздүк капитал, түшкөн киреше, чыгашалар);
- конкреттүү ишкананын финансылык отчеттуулугунун пайдалануучулары өзгөчө көңүл бурган беренелердин бар болуу

факты (мисалы, финансылык натыйжаларды баалоонун максаттары үчүн пайдалануучулар адатынча пайдага, түшкөн кирешеге же таза активдерге көңүл бурат);

- ишкананын мүнөзү, ал учурда турган жашоо циклинин этабы; ал операциялык ишмердүүлүктү жүргүзгөн тармак жана экономикалык чөйрө;
- ишкананын менчик түзүмү жана каржылоо ыкмасы (мисалы, эгерде ишкана өздүк капиталдын эмес, зайым каражаттарынын гана эсебинен каржыланса, пайдалануучулар ишкананын пайдасына караганда, активдерге жана алар боюнча талап кылуу укугуна көбүрөөк көңүл бурушу мүмкүн);
- тандалган контролдук көрсөткүчтүн салыштырмалуу өзгөрүлмөлүүлүгү.

A5. Тигил же бул ишкананын жагдайларына жараша тиешелүү контролдук көрсөткүчтөрдүн мисалдары катары кирешенин отчеттуулугунда чагылдырылган салык салууга чейинки пайда, жыйынды киреше, дүң пайда жана жыйынды чыгашалар, өздүк капитал же таза активдердин наркы сыяктуу категорияларын санаса болот. Көп учурда коммерциялык уюмдарда операциялык ишмердүүлүктөн түшкөн салык салууга чейинки пайда сыяктуу контролдук көрсөткүч пайдаланылат. Эгерде операциялык ишмердүүлүктөн түшкөн салык салууга чейинки пайда волатилдүү болсо, кыйла ылайыктуу контролдук көрсөткүчтөр, мисалы, дүң пайда же жалпы киреше болушу мүмкүн.

A6. Адатта, тандалган контролдук көрсөткүч боюнча төмөнкүдөй финансылык маалымдар каралат: буга чейинки мезгилдер үчүн финансылык натыйжалар жана финансылык абал жөнүндө маалымдар, отчеттук мезгилдин өткөн бөлүгү үчүн финансылык натыйжалар жана финансылык абал жөнүндө маалымдар, ошондой эле ишкананын ишмердүүлүгүндөгү маанилүү өзгөрүүлөрдү (мисалы, ири бизнести сатып алуу) жана ишкана өзүнүн ишмердүүлүгүн жүргүзгөн тармакта же экономикалык чөйрөдө тиешелүү өзгөрүүлөрдү эске алуу менен оңдолгон учурдагы жыл үчүн бюджеттик жана болжолдуу маалымдар. Мисалы, жалпысынан финансылык отчеттуулук үчүн маанилүүлүктү аныктоо үчүн тигил же бул ишкананын контролдук көрсөткүчү катары улантылып жаткан ишмердүүлүктөн салык салууга чейинки пайдадан кандайдыр бир пайыз колдонулса, мындай пайданын өзгөчө түшүүсүнө же өсүшүнө алып келген жагдайлар аудиторду жалпысынан финансылык отчеттуулук үчүн маанилүүлүктү улантылып жаткан ишмердүүлүктөн түшкөн буга чейинки жылдар үчүн маалымдарга негизделген салык салууга чейинки нормалдаштырылган пайданын көрсөткүчтөрү аркылуу аныктоо ылайыктуураак болмок деген тыянакка алып келиши мүмкүн.

- A7. Маанилүүлүк аудитор корутунду берген финансылык отчеттуулукка таандык. Финансылык отчеттуулук узактыгы он эки айдан аз же көп отчеттук мезгил үчүн түзүлгөн учурда, мисалы, жаңы түзүлгөн ишканага карата же ишкананын отчеттук мезгили өзгөргөндө, маанилүүлүк ушундай отчеттук мезгил үчүн даярдалган финансылык отчеттуулукка таандык болот.
- A8. Тандалган контролдук көрсөткүчкө карата колдонула турган пайызды аныктоо кесипкөй ой жүгүртүүнү колдонууну болжолдойт. Мындай пайыз жана тандалган контролдук көрсөткүч өз ара байланышкан: ошентип, улантылып жаткан ишмердүүлүктөн түшкөн салык салууга чейинки пайдага карата колдонулган пайыз адатынча жыйынды түшкөн кирешеге карата колдонулган пайыздан жогору болот. Мисалы, аудитор улантылып жаткан ишмердүүлүктөн түшкөн салык салууга чейинки пайдадан беш пайызды өндүрүш чөйрөсүндөгү коммерциялык уюм үчүн алгылыктуу пайыз деп эсептеши мүмкүн, ошол эле убакта коммерциялык эмес уюм үчүн аудитор жыйынды түшкөн кирешеден же жыйынды чыгашалардан бир пайызды алгылыктуу пайыз деп эсептеши мүмкүн. Конкреттүү жагдайларды эске алуу менен, кыйла жогору пайыз да, кыйла төмөн да пайыз да алгылыктуу болуп саналышы мүмкүн.

Чакан ишканалардын өзгөчөлүктөрү

- A9. Салык салууга чейинки пайданын чоң бөлүгүн өздүк сыйакы формасында алып койгон менчик ээси болгон жетекчи башкарган чакан ишканада болгондой, ишкананын улантылып жаткан ишмердүүлүгүнөн түшкөн салык салууга чейинки пайда дайыма номиналдуу мүнөздө болгондо, сыйакыны төлөөгө жана салык салууга чейинки пайда сыяктуу мындай контролдук көрсөткүч ылайыктуураак болушу мүмкүн.

Мамлекеттик сектордун ишканаларынын өзгөчөлүктөрү

- A10. Мамлекеттик сектордун ишканаларынын аудитин жүргүзүүдө тиешелүү контролдук көрсөткүч катары мамлекеттик программаларды ишке ашыруу боюнча жыйынды же таза чыгашалар (түшкөн кирешелер алып салынган чыгашалар же келип түшүүлөр алып салынган төлөмдөр) болушу мүмкүн. Эгерде мамлекеттик сектордун ишканасы мамлекеттик мүлктүн сакталышы үчүн жооп берсе, тиешелүү контролдук көрсөткүч болуп активдер чыгышы мүмкүн.

Операциялардын белгилүү түрлөрү, эсептер боюнча калдыктар же маалыматты ачып көрсөтүү үчүн маанилүүлүктүн деңгээли же деңгээлдери (10-пунктту караңыз)

- A11. Бурмалоо болгон учурда жалпысынан финансылык отчеттуулук үчүн маанилүүлүктүн көлөмүнөн азыраак болгон бир же андан көп

операциялардын белгилүү түрлөрүнүн, эсептер боюнча калдыктардын же маалыматты ачып көрсөтүүнүн бар болушун белгилеген факторлор, негиздүү түрдө божомолдоого мүмкүн болгондой, пайдалануучулардын финансылык отчеттуулуктун негизинде кабыл алынган экономикалык чечимдерине таасир этиши мүмкүн:

- мыйзамдардын, ченемдик актылардын же финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуучу концепциясынын белгилүү беренелер боюнча маалыматты баалоого же ачып көрсөтүүгө карата пайдалануучулардын күтүүсүнө таасир этүүсү (мисалы, байланыштуу жактардын ортосундагы операциялар, жетекчиликке же корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга сыйакылар, ошондой эле айкын эместиктин деңгээли жогору болгон адилет наркты баалоонун сезгичтигин талдоо);
- ишкана операциялык ишмердүүлүктү жүргүзгөн тармакка карата негизги маалыматты ачып көрсөтүү (мисалы, фармацевтикалык компанияда изилдөөлөргө жана иштеп чыгууларга кеткен чыгашалар);
- финансылык отчеттуулукта өзүнчө ачып көрсөтүлгөн ишкананын ишмердүүлүгүнүн кандайдыр бир конкреттүү аспектине өзгөчө көңүл бурулабы (мисалы, сегменттер же бизнестин маанилүү бириктирилиши боюнча маалыматты ачып көрсөтүү).

A12. Конкреттүү жагдайды ушул ишканада операциялардын тиешелүү түрлөрүнүн, эсептер боюнча калдыктардын же маалыматты ачып көрсөтүүнүн бар болуу предметине талдоодо аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын жана жетекчиликтин ушул маселе боюнча көз караштарын жана күтүүлөрүн түшүнүүнү максатка ылайыктуу деп чечиши мүмкүн.

Аудитордук жол-жоболорду аткаруу үчүн маанилүүлүк (11-пунктту караңыз)

A13. Айрым олуттуу бурмалоолорду табуу максатында гана аудитти пландаштырууда финансылык отчеттуулукту олуттуу бурмалоо ар бири өз алдынча олуттуу болуп саналбаган жана мүмкүн болуучу табылбаган бурмалоолорго запас калтырбаган бурмалоолордун жыйындысы болушу мүмкүн деген фактка көңүл бурулбай калат. Аудитордук жол-жоболорду аткаруу үчүн маанилүүлүк (аныктамадан улам, бир же бир нече өлчөмдөрдү билдирген) финансылык отчеттуулуктагы оңдолбогон жана табылбаган бурмалоолордун жыйындысы жалпысынан финансылык отчеттуулук үчүн маанилүүлүктүн өлчөмүнөн ашат деген мүмкүнчүлүктүн болушунча төмөн деңгээлине чейин төмөндөтүү максатында белгиленет. Ошондой эле, операциялардын белгилүү түрлөрү, эсептер боюнча калдыктар же маалыматты ачып көрсөтүү үчүн белгиленген маанилүүлүктүн деңгээлине таандык аудитордук жол-

жоболорду аткаруу үчүн маанилүүлүк ушундай операциялардын түрлөрүндөгү, эсептер боюнча калдыктардын же маалыматты ачып көрсөтүүнүн оңдолбогон жана табылбаган бурмалоолордун жыйындысы ушундай операциялардын түрлөрү, эсептер боюнча калдыктар же маалыматты ачып көрсөтүү үчүн маанилүүлүктүн деңгээлинен ашат деген мүмкүнчүлүктүн болушунча төмөн деңгээлине чейин төмөндөтүү максатында берилет. Аудитордук жол-жоболорду аткаруу үчүн маанилүүлүктү аныктоо жөнөкөй механикалык эсептөө болуп саналбайт, ал кесипкөй ой жүгүртүүнү болжолдойт. Ал тобокелдиктерди баалоо жол-жоболорун аткаруунун жүрүшүндө такталган аудитор тарабынан ишкананы түшүнүүгө, ошондой эле буга чейинки аудитордук тапшырмалардын жүрүшүндө табылган бурмалоолордун мүнөзүнө жана көлөмүнө, жана, ошентип, учурдагы жылдагы бурмалоолорго карата аудитордун күтүүлөрүнө байланыштуу болот.

Аудит жүргүзүүнүн жүрүшүндө маанилүүлүктү кайра кароо (12-пунктту караңыз)

А14. Жалпысынан финансылык отчеттуулук үчүн маанилүүлүк (ошондой эле, ылайыктуу болсо, операциялардын белгилүү түрлөрү, эсептер боюнча калдыктар же маалыматты ачып көрсөтүү үчүн маанилүүлүктүн деңгээли же деңгээлдери) аудиттин жүрүшүндө орун алган жагдайлардын өзгөрүүсүнөн (мисалы, аудиттен өтүп жаткан ишкананы бизнесинин чоң бөлүгүнөн ажыратуу жөнүндө чечимден), жаңы маалымат түшүүдөн же ишкана же андан аркы аудитордук жол-жоболорду жүргүзүүнүн натыйжасында анын операциялык ишмердүүлүгү жөнүндө аудитордун түшүнүгүнүн өзгөрүүсүнөн улам кайра кароону талап кылышы мүмкүн. Мисалы, эгерде аудиттин жүрүшүндө реалдуу финансылык натыйжалар башынан эле жалпысынан финансылык отчеттуулук үчүн маанилүүлүктү аныктоо үчүн пайдалангандыгына карабастан, мезгилдин аягына карата күтүлгөндөрдөн кыйла айырмаланышы мүмкүн болгондугу анык болсо, аудитор ушул маанилүүлүктү кайра карап чыгышы керек.